

บันทึกประกอบร่างกฎกระทรวงกำหนดไม้ทรงคุณค่าพ.ศ.

๑. เหตุผลและความจำเป็นในการออกร่างกฎกระทรวง

โดยที่บทนิยามคำว่า “ไม้ทรงคุณค่า” ในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ บัญญัติให้ “ไม้ทรงคุณค่า” หมายความว่า ไม้หวงห้ามตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ และให้หมายความรวมถึงไม้อื่นใดที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไปตามลักษณะหรือชนิดที่กำหนด ในกฎกระทรวง เมื่อกำหนดให้ไม้ที่มีลักษณะหรือชนิดใดเป็นไม้ทรงคุณค่าแล้วคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนและสมาชิกป่าชุมชนจะไม่สามารถใช้ประโยชน์จากไม้ทรงคุณค่าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติได้ ไม่ว่าจะโดยการตัด ฟัน กาน โคน ลิด เลื่อย ผ่า ถาก ทอน ขุด หรือชักลากไม้ที่มีอยู่ในป่าชุมชนหรือนำไม้ดังกล่าวออกจากป่าชุมชนด้วยประการใด ๆ ซึ่งเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๕๐ (๒) แห่งพระราชบัญญัติป่าชุมชนฯ ดังนั้น การกำหนดให้ไม้ที่มีลักษณะหรือชนิดใดเป็นไม้ทรงคุณค่าตามร่างกฎกระทรวงนี้ จึงเป็นไปเพื่อป้องกันมิให้มีการตัด ฟัน กาน โคน ลิด เลื่อย ผ่า ถาก ทอน ขุด หรือชักลากไม้ทรงคุณค่าที่มีอยู่ในป่าชุมชนหรือนำไม้ดังกล่าวออกจากป่าชุมชนด้วยประการใด ๆ เนื่องจากไม้ทรงคุณค่าเป็นไม้ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ และเพื่อรักษาไว้ซึ่งไม้ที่มีคุณค่าต่อชุมชนและต่อประชาชนชาวไทยให้คงอยู่ต่อไป จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

๒. สาระสำคัญของร่างกฎกระทรวง

๒.๑ แนวคิดในการยกร่างกฎกระทรวง

ร่างกฎกระทรวงนี้มีที่มาจากเกณฑ์ที่กรมป่าไม้ได้มาจากการสัมมนาระดมความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ที่มีประสบการณ์การทำงานด้านป่าชุมชนในระหว่างวันที่ ๒๑ - ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ และข้อมูลที่ได้ค้นคว้าในขั้นตอนการตรวจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ... โดยแนวคิดในการกำหนดให้ไม้ทรงคุณค่ามีที่มาจากโครงการต้นไม้มงคลของกระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งได้คัดเลือกต้นไม้มงคลตามหลักเกณฑ์จากขนาดอายุความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมความหายาก ความสำคัญต่อระบบนิเวศ และจากระบบการคุ้มครองไม้ทรงคุณค่าตามกฎหมายฝรั่งเศสโดยตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๑๑ สำนักงานป่าไม้แห่งชาติฝรั่งเศสจัดทำบัญชีรายการต้นไม้มงคล (inventaires des arbres remarquables) ในพื้นที่ป่าของรัฐหรือขององค์กรส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ โดยจำแนกออกเป็น ต้นไม้มงคลระดับชาติ ต้นไม้มงคลระดับภูมิภาค ต้นไม้มงคลระดับจังหวัด และต้นไม้มงคลระดับท้องถิ่น และเกณฑ์การพิจารณา กำหนดต้นไม้มงคล ได้แก่ ขนาด (ความสูงและเส้นผ่านศูนย์กลางของลำต้น) อายุ รูปร่างของลำต้น และใบ ชนิดพันธุ์ ลักษณะการเติบโตใหญ่ คุณค่าเชิงพฤกษศาสตร์ ความสำคัญของต้นไม้นั้นต่อพิธีกรรมและประเพณีท้องถิ่น ต้นไม้มงคลดังกล่าวได้รับการติดตาม ตรวจสอบสุขภาพ และฟื้นฟูดูแล ต้นไม้ใดเป็นอนุสรณ์ทางธรรมชาติที่ได้กำหนดไว้ในแผนการดูแลป่าของรัฐแล้ว กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดให้ต้องรักษาไว้ จะตัดไม่ได้

ในการร่างกฎกระทรวงกำหนดไม้ทรงคุณค่า พ.ศ. นี้ ได้นำเกณฑ์ต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นมาพิจารณาเพื่อกำหนดเป็นเกณฑ์ในการกำหนดลักษณะไม้ทรงคุณค่า อย่างไรก็ตามไม่สามารถนำเกณฑ์ดังกล่าวมากำหนดไว้ในร่างกฎกระทรวงนี้ได้ทั้งหมด เนื่องจากเมื่อได้กำหนดให้เป็นไม้ทรงคุณค่า

ตามกฎหมายฉบับนี้แล้ว สมาชิกป่าชุมชนจะไม่สามารถใช้ประโยชน์จากไม้ดังกล่าวที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติได้ โดยผลของมาตรา ๕๐ (๒) ประกอบกับบทนิยามคำว่า “ใช้ประโยชน์จากไม้” ในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ ดังนั้น จึงต้องระมัดระวังมิกำหนดให้รายการไม้ทรงคุณค่าตามกฎหมายฉบับนี้เป็นไม้ที่สมาชิกป่าชุมชนประสงค์ที่จะกานหรือลิดส่วนใดส่วนหนึ่งของต้นไม้เพื่อไปใช้ประโยชน์ เช่น สมุนไพร ไม้ผล ไม้ดอก

นอกจากนี้ ในการกำหนดลักษณะหรือชนิดไม้ทรงคุณค่าตามกฎหมายฉบับนี้ ต้องบรรยายในลักษณะที่สามารถระบุได้โดยชัดเจนว่าต้นไม้ใดเป็นต้นไม้ทรงคุณค่า เนื่องจากหากกำหนดเป็นเกณฑ์ที่ต้องอาศัยการตีความ จะเป็นอุปสรรคต่อการจัดการป่าชุมชนโดยสมาชิกป่าชุมชน และต่อการบังคับใช้กฎหมายโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ และจะทำให้เกิดกรณีการกระทำผิดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ได้

๒.๒ ร่างกฎหมายนี้มีสาระสำคัญกำหนดให้ไม้ที่มีลักษณะหรือชนิดดังต่อไปนี้ เป็นไม้ทรงคุณค่า

(๑) ไม้ยืนต้นที่มีขนาดความโตตั้งแต่สองร้อยเซนติเมตรขึ้นไป โดยวัดรอบลำต้นตรงที่ระดับความสูงหนึ่งร้อยสามสิบเซนติเมตรจากพื้นดิน เว้นแต่ต้นไม้ที่ลำต้นมีลักษณะผิดปกติ เช่น เป็นพุ่มพอน ปุ่ม ตา หรือกิวคอดตรงที่สูงหนึ่งร้อยสามสิบเซนติเมตร ให้วัดโดยรอบลำต้นตรงที่ถัดจากที่มีลักษณะผิดปกติขึ้นไปใกล้ซิดที่สุด

(๒) ไม้ยืนต้นที่มีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ เชิงวัฒนธรรม ประเพณี ไม้ศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาในท้องถิ่น พันธุ์ไม้ที่หายากหรือใกล้สูญพันธุ์ หรือไม้ที่มีความสำคัญเชิงนิเวศต่อสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน ทั้งนี้ ตามรายการที่กำหนดไว้ในแผนจัดการป่าชุมชนของแต่ละป่าชุมชน

๒.๒.๑ ไม้ยืนต้นที่มีขนาดความโตตั้งแต่สองร้อยเซนติเมตรขึ้นไป โดยวัดรอบลำต้นตรงที่ระดับความสูงหนึ่งร้อยสามสิบเซนติเมตรจากพื้นดิน เว้นแต่ต้นไม้ที่ลำต้นมีลักษณะผิดปกติ เช่น เป็นพุ่มพอน ปุ่ม ตา หรือกิวคอดตรงที่สูงหนึ่งร้อยสามสิบเซนติเมตร ให้วัดโดยรอบลำต้นตรงที่ถัดจากที่มีลักษณะผิดปกติขึ้นไปใกล้ซิดที่สุด

มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาไว้ซึ่งไม้ใหญ่ในพื้นที่ป่าชุมชน โดยขนาดโตของต้นไม้หมายความว่า การวัดโดยรอบลำต้นตรงที่ระดับความสูงหนึ่งร้อยสามสิบเซนติเมตรจากพื้นดินเว้นแต่ต้นไม้ที่ลำต้นมีลักษณะผิดปกติ เช่น เป็นพุ่มพอน ปุ่ม ตา หรือกิวคอดตรงที่สูงหนึ่งร้อยสามสิบเซนติเมตร ให้วัดโดยรอบลำต้นตรงที่ถัดจากที่มีลักษณะผิดปกติขึ้นไปใกล้ซิดที่สุด

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในวิธีวัดขนาดความโตของต้นไม้

อนึ่ง กรณีที่ไม่ได้กำหนดให้ไม้ที่มีขนาดใหญ่พิเศษอื่นตามรายชื่อที่กำหนดไว้ในแผนจัดการป่าชุมชนเป็นไม้ทรงคุณค่าด้วย เพราะเห็นว่าเมื่อมีการกำหนดขนาดความโตของไม้ที่เห็นว่าเป็นขนาดของไม้ที่ค่อนข้างใหญ่แล้ว ไม่ควรที่คณะกรรมการจัดการป่าชุมชนจะกำหนดให้ไม้ที่มีขนาดความโตน้อยกว่าที่กำหนดไว้เป็นไม้ทรงคุณค่า อย่างไรก็ตาม หากคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนประสงค์จะดูแลรักษาพันธุ์ไม้ท้องถิ่นบางพันธุ์ เช่น ไม้เถา ที่มีขนาดใหญ่พิเศษ หรือกรณีที่ป่าชุมชนแห่งใดไม่มีต้นไม้ที่มีขนาดความโตตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แต่คณะกรรมการจัดการป่าชุมชนเห็นว่า ไม้ที่มีขนาดความโตมากที่สุดในป่าสมควรได้รับการดูแลรักษาไว้ให้คงอยู่ต่อไป สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นไม้ที่มีความสำคัญเชิงนิเวศต่อสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน ก็สามารถระบุรายชื่อไม้ต้นนั้นไว้ในแผนจัดการ

ป่าชุมชนตามร่างข้อ ๒ (๒) ได้ หรือคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนสามารถออกข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนกรณีการใช้ประโยชน์จากไม้ในป่าชุมชนให้เกิดความเหมาะสมต่อไปได้

๒.๒.๒ ไม้ยืนต้นที่มีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ เชิงวัฒนธรรมประเพณี ไม้ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อที่สืบต่อกันมาในท้องถิ่น พันธุ์ไม้ที่หาได้ยากหรือใกล้สูญพันธุ์ หรือไม้ที่มีความสำคัญเชิงนิเวศต่อสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน ทั้งนี้ ตามรายการที่กำหนดไว้ในแผนจัดการป่าชุมชนของแต่ละป่าชุมชน

มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาไว้ซึ่งไม้ที่มีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ เชิงวัฒนธรรม ไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่กราบไหว้สืบทอดกันมาของชุมชนไม้ที่มีลักษณะแม่ไม้เด่น หรือไม้ที่มีความสำคัญเชิงนิเวศต่อสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปในป่าแต่ละแห่งตามท้องที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย จึงได้กำหนดให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในแผนจัดการป่าชุมชนที่ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด

สำหรับพันธุ์ไม้ที่หาได้ยากหรือใกล้สูญพันธุ์ มีความจำเป็นต้องกำหนด เนื่องจาก พื้นที่ของป่าชุมชนแต่ละแห่งมีพันธุ์ไม้ที่หาได้ยากหรือใกล้สูญพันธุ์ของป่าชุมชนนั้นๆ ซึ่งแต่ละท้องที่มีพันธุ์ไม้ที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป จึงต้องกำหนดให้ป่าชุมชนแต่ละท้องที่กำหนดพันธุ์ไม้ดังกล่าวไว้ในแผนการจัดการป่าชุมชน

สำหรับไม้ที่มีความสำคัญเชิงนิเวศต่อสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน เช่น เป็นเงื่อนไขในการดำรงชีวิตอยู่ของเห็ด รา หรือสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นในป่า หรือไม้ที่มีขนาดใหญ่พิเศษอื่นตามความเห็นของคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน นับเป็นไม้ที่มีคุณค่าต่อระบบนิเวศของป่าชุมชนเช่นกัน ซึ่งสมควรที่ป่าชุมชนแต่ละแห่งจะได้พิจารณาคัดเลือกไม้ดังกล่าวแล้วกำหนดไว้ในแผนจัดการป่าชุมชนต่อไป

อนึ่ง คณะผู้วิจัยเห็นว่า แม้ร่างกฎกระทรวงข้อนี้จะได้กำหนดลักษณะของความเป็นไม้ทรงคุณค่าไว้แล้ว คือ ไม้ยืนต้นที่มีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ เชิงวัฒนธรรมประเพณี ไม้ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อที่สืบต่อกันมาในท้องถิ่น พันธุ์ไม้ที่หาได้ยากหรือใกล้สูญพันธุ์ หรือไม้ที่มีความสำคัญเชิงนิเวศต่อสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน ทั้งนี้ ตามรายการที่กำหนดไว้ในแผนจัดการป่าชุมชนของแต่ละป่าชุมชน แต่การพิจารณาว่าไม่ได้เข้าลักษณะไม้ดังกล่าว อาจแตกต่างกันไปตามดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ คณะกรรมการจัดการป่าชุมชน สมาชิกป่าชุมชน และบุคคลที่มีใช้สมาชิกป่าชุมชน หากไม่มีการระบุนายชื่อว่ามีไม้ใดในป่าชุมชนแห่งใดเข้าลักษณะของไม้ทรงคุณค่าดังกล่าวแล้ว อาจเกิดปัญหาการตีความกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายตามมาได้ กรณีจึงมีความจำเป็นต้องกำหนดให้ป่าชุมชนแต่ละแห่งพิจารณาคัดเลือกไม้ที่เข้าลักษณะดังกล่าวและระบุนายชื่อไว้ในแผนจัดการป่าชุมชน และเสนอแผนจัดการป่าชุมชนดังกล่าวให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดพิจารณาอนุมัติ ซึ่งเป็นไปตามขั้นตอนการจัดทำแผนจัดการป่าชุมชนตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๓๓ มาตรา ๓๘ มาตรา ๔๖ และมาตรา ๔๗ แห่งพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒